

מבצע צוק איתן: תנועת השעונים האסטרטגיים

שמואל אבן

חמאס והג'יהאד האסלאמי ממשיכים בשיגור רקטות לעבר מרכזי אוכלוסייה בישראל. בשלב זה, לישראל נפגעים מעטים, אך קיימת אווירה קשה נוכח הפגיעה – החוזרת ונשנית – באורח החיים בישראל, מאז עליית חמאס לשלטון ברצועת עזה ב-2007. על פי גורמים פלסטינים, נמנו עד כה ברצועה יותר מ-125 הרוגים, מאות רבות של פצועים והרס רב, כתוצאה מתקיפות הנגד של חיל האוויר הישראלי. בקרוב צפויה ממשלת ישראל להחליט על הוצאתו לפועל של מהלך קרקעי. מסמך זה עוסק בגורמים המשפיעים על ממד הזמן של מבצע צוק איתן ובהמלצות לטווח הקצר. נראה לנו, כי מוטב להימנע – לפחות לעת עתה – ממהלך קרקעי ויש לתת הזדמנות למאמצי תיווך ואף לנקוט הפסקת אש חד-צדדית קצרה לשם כך. מהלכים כאלה יחזקו את עמדת ישראל ויעניקו לה תוספת זמן במידה ותידרש לתגובות קשות יותר בהמשך.

השעונים האסטרטגיים

השעון הפנימי – מודד את הזמן שבו אוזלות, או מתגברות, היכולות והנכונות של ממשלת ישראל להמשיך במבצע. הפרמטרים המשפיעים על כך הם: יציבות הממשלה והמערכת הפוליטית, הערכת היכולות הצבאיות והמדיניות, הערכת עלות-תועלת של המבצע, וכן יכולת עמידה בלחצים מצד גורמים פנימיים, מקומיים וחיזוניים. כיום, צה"ל מקנה לממשלה מרחב תמרון רב, אך אין פתרון פשוט וזול להפסקת הירי מהרצועה, ולכל מתווה של פעולה יש מחירים וסיכונים משלו. ככל שיחלוף הזמן עלולים להתחדד הפערים בממשלה בין אלה שיבקשו "למגר את שלטון חמאס בעזה", דבר שמחייב לכבוש את הרצועה, ובין אלה שיחתרו להסתפק בהפסקת אש בנוסח הבנות "עמוד ענן".

השעון המקומי – מודד את אורך הרוח של הציבור בישראל ואת הלחצים שהוא מפעיל על הדרג המדיני. הפרמטרים המשפיעים: התקרבות או התרחקות מהשגת מטרות המבצע, ציפיות הציבור, כמות הנפגעים בקרב אזרחים וחיילי צה"ל, הנטל החברתי והכלכלי של המבצע וכן עלייה במתיחות עם ערביי ישראל. בשלב זה, יש לממשלת ישראל זמן ניכר לפעולה, בעיקר משום שמספר הנפגעים בישראל נמוך, הודות למערכות ההגנה היעילות בעורף. עם זאת, ככל שיעבור הזמן יעלו הציפיות להישגים משמעותיים יותר לאור המחיר שמשלמת אוכלוסיית ישראל.

השעון האזורי – מודד את זמן אובדן הסובלנות של מנהיגים ואוכלוסיות במזרח התיכון (כולל ברשות הפלסטינית) לפעולת ישראל נגד חמאס ברצועה, ואת הלחצים שנובעים מכך על ממשלת ישראל. הפרמטרים המשפיעים: אופן התמודדות ישראל; מצב האוכלוסייה ברצועה; לחצים מצד מנהיגי ירדן, מצרים ותורכיה על ישראל. לחצים על ישראל החלו ברמה מתונה, והם צפויים להתגבר בימים הקרובים. כך למשל, ראש ממשלת טורקיה, רג'יפ טאיפ ארדואן, אמר ב-11 ביולי 2014 בכנס בחירות: "לא נוכל לנרמל את היחסים עם ישראל בעוד אחינו ואחיותינו מופצצים ומתים בעזה". מלך ירדן עבדאללה אמר באותו יום, כי "ההסלמה המסוכנת תוביל להגברת הסבל של הפלסטינים ותפגע בסיכויים לשוב לשולחן המשא ומתן". מצרים הביעה דאגה מפני הסלמה וגיבשה טיוטה ראשונית למתווה הפסקת אש בין ישראל וחמאס, הכוללת את דרישת חמאס לשחרור פעילים שנעצרו במבצע "שובו אחים". על פי השעון הזה עדיין יש לממשלת ישראל זמן פעולה ניכר, במתווה הפעולה הנוכחי, בעיקר הודות למעמדו הנחות של חמאס במערכת האזורית וגישת האיפוק של ממשלת ישראל.

השעון העולמי – מודד את משך הזמן עד התכלות הסובלנות של מנהיגים בעולם, קהלים וארגונים בינלאומיים לפעולת ישראל ואת הלחץ המופעל על ממשלת ישראל כתוצאה מכך. הפרמטרים העיקריים: אופן התמודדות ישראל עם המצב, התגבשות הסכמה בינלאומית לסיום האירוע, המערכה בתקשורת, הערכת מידתיות או אי-מידתיות של התגובה הישראלית, ובעיקר – כמות נפגעים בקרב האוכלוסייה האזרחית הפלסטינית. אם בימים הראשונים למבצע נהנתה ישראל מהבנה בעולם נוכח שיגורי הרקטות אל עבר מרכזי האוכלוסייה בישראל, הרי עתה מובעת בפני ישראל דאגה נוכח האבדות והמצוקה בקרב האוכלוסייה ברצועה, כתוצאה מתקיפות הנגד של ישראל את מערך הטרור שם. מועצת

הביטחון של האו"ם קראה ב-12 ביולי 2014 להפסקת אש בין ישראל לפלסטינים והביעה דאגה לביטחון האזרחים בשני הצדדים. לפי ההודעה: "חברי מועצת הביטחון קוראים להרגעת ההסלמה, החזרת השקט וכינון הפסקת האש מנובמבר 2012". אמצעי תקשורת זרים מדגישים את הפער בין כמות הנפגעים הפלסטינים לזו של הישראלים, ויוצרים לכאורה רושם של עימות לא הוגן. בשעון העולמי יש לישראל עדיין זמן לפעולה במאפיינים הנוכחיים, אך האיתותים המופנים ממדינות העולם לישראל לסיום המבצע כבר החלו. חשובה במיוחד עמדת ארצות הברית, התומכת בישראל אך מביעה דאגה מהמשך ההסלמה. נשיא ארצות הברית, ברק אובמה, ביקש מראש הממשלה, בנימין נתניהו, להימנע מהסלמה נוספת במצב (קרי, הימנעות ממהלך יבשתי) והציע את תיווכה של ארצות הברית בין ישראל לפלסטינים.

שעון היריב – מודד את הזמן, את היכולת ואת הרצון של חמאס והגיהאד האסלאמי להמשיך בלחימה. פרמטרים משפיעים: תחושת הישג או כישלון, נזקים, שחיקה של יכולות צבאיות, פגיעה במוטיבציה, לחץ מצד האוכלוסייה האזרחית על הארגון ועוד. אין עדיין סימנים לירידה ברצון או ביכולת של הצד השני להמשיך את ההתקפות על ישראל. עם זאת, כמות הרקטות לטווח הארוך שבידי שני הארגונים מוגבלת. לפי שעה, חמאס מסרב לדון במתווה להפסקת אש, דבר שמראה שאין ביכולתו להציג הישגים משמעותיים, אפילו למראית עין.

בסך הכול נראה שבחמשת ימי המבצע, מחוגי כול השעונים האסטרטגים נעו לאט ובקצב דומה, ועתה – הקצב משתנה. ממשלת ישראל קיבלה חופש פעולה מבית ומחוץ. ברם מחוגי השעונים עלולים לעבור לקצב פעולה מהיר בהרבה בשל הנסיבות הבאות:

- א. **מהלך יבשתי**. מהלך כזה כולל כניסה קרקעית מסיבית ואף שהות (להבדיל מפשיטות) באזורים ברצועה. נראה שאין בכוונת ישראל לבצע מהלך יבשתי לכיבוש הרצועה, המחייב היערכות שונה. עם זאת, כל מהלך יבשתי מסיבי, ככל שיהיה, ייתפס כשינוי מהותי במצב, בעיני השחקנים. פרוש הדבר – שינוי בקצב של כל השעונים. במצב זה הם ינועו במהירות קדימה, ככל שהמתאר היבשתי יהיה עמוק, ממושך ורווי נפגעים משני הצדדים. לכך יש להוסיף את הסיכון להתחממות ביטחונית בגזרות אחרות. הסיכון שבהיגררות למהלך יבשתי נרחב, ממושך ומוגבל בעומק, טומן בחובו אפשרות שהממשלה תיקלע למצב של הכרח לסיים את המבצע בלא הישגים מספקים ובמחירים גבוהים יותר.
- ב. **עליה במספר הנפגעים ומצוקה גוברת של האוכלוסייה ברצועה**. כמות הנפגעים האזרחיים והמצב ההומניטרי ברצועה הם גורם משמעותי בעיצוב עמדת הזירה הבינלאומית והאזרחית. למשל, בעקבות דיווחים פלסטינים, קרא ארגון הבריאות העולמי למדינות העולם לסייע כלכלית לרשות הפלסטינית בשל "התמוטטות מערכת הבריאות ברצועת עזה, הנובעת מהחמרת האלימות". שר החוץ הבריטי הביע אף הוא דאגה ממצבה של האוכלוסייה ברצועה. מצב זה מגביר את שיקולי ישראל שלא לפגוע באספקת משאבים חיוניים לרצועה. לגורם זה צפויה להיות השפעה גדולה, ככל שנמשך המבצע.
- ג. **עליה במספר הנפגעים בישראל**. נסיבות כאלה עלולות להתרחש גם במתאר הנוכחי ובוודאי במתאר של מהלך יבשתי. במקרה זה יגבר הלחץ על הממשלה להגביר את עוצמת התקיפה הישראלית ברצועה, כולל במתארים יבשתיים עמוקים.

סיכום

נראה שכיום מוקדם מדי לעבור למבצע קרקעי. מוטב לתת הזדמנות למאמצי התיווך השונים. בנוסף, מוטב לישראל לנקוט הפסקות אש חד-צדדיות בתקיפות על רצועת עזה, שיאפשרו לצד השני להפסיק בירי, לצורך הגעה להסכם, התואם את תנאי ישראל ולשם המחשת רצונה בהפסקת האלימות. אם הירי לא יופסק, תאפשר גישה זו לישראל לקבל נקודת זכות בסביבה האזרחית והבינלאומית, שתאפשר בתורה להמשיך בלחימה או לנקוט פעולות חריפות יותר. האלטרנטיבה לפתוח עתה במבצע יבשתי רב היקף, תשנה את קצב הפעולה של השעונים האסטרטגים, וספק אם תאפשר את סיום המבצע בתנאים טובים יותר.